

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.6>

EDUKACJA MEDIALNA I ROZWÓJ KRYTYCZNEGO MYŚLENIA PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI JĘZYKÓW

Olga Titova

*kandydat nauk filologicznych, docent Katedry Filologii Ukraińskiej
Gorłowskiego Instytutu Języków Obcych Państwowa instytucja szkolnictwa wyższego „Donbasski
Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny” (Bachmut, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0001-7051-4822
o.b.titova2016@gmail.com*

Tetiana Radionova

*kandydat nauk filologicznych, docent Katedry Filologii Ukraińskiej
Gorłowskiego Instytutu Języków Obcych Państwowa instytucja szkolnictwa wyższego „Donbasski
Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny” (Bachmut, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-6685-0257
t.radionova1974@gmail.com*

Adnotacja. Artykuł poświęcono zagadnieniu optymalizacji kształcenia medialnego nauczycieli języka ukraińskiego. Koncentruje się na środkach realizacji głównych zasad krytycznego myślenia w procesie edukacyjnym. Przedstawiono doświadczenie w nauczaniu dyscypliny swobodnego wyboru „Edukacja medialna i krytyczne myślenie na lekcjach języka ukraińskiego”, skierowanej do studentów na pierwszym (bakalaureackim) poziomie szkolnictwa wyższego w specjalności przedmiotowej 014.01 Wykształcenie średnie (język ukraiński i literatura). Podkreślono, że w warunkach wojny informacyjnej bardzo ważne jest uzbrojenie przyszłych nauczycieli języków w techniki i środki technologii rozwoju krytycznego myślenia uczniów. Przedstawiono przykładowe zadania praktyczne i ćwiczenia, które przyczyniają się do poprawy umiejętności medialnych, cyfrowych, informacyjnych i metodycznych uczniów, a także mogą być zintegrowane ze szkolnym kursem języka ukraińskiego instytucji ogólnego szkolnictwa średniego.

Słowa kluczowe: edukacja medialna, krytyczne myślenie, metodyka, metody, techniki, umiejętność korzystania z mediów.

MEDIA EDUCATION AND DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING OF FUTURE LANGUAGE TEACHERS

Olga Titova

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Ukrainian
Philology Department Chair at Horlivka Institute for Foreign Languages of State Higher Education
Institution “Donbas State Pedagogical University”
(Bakhmut, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-7051-4822
o.b.titova2016@gmail.com*

Tetiana Radionova

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Ukrainian Philology Department
Chair at Horlivka Institute for Foreign Languages of State Higher Education Institution
“Donbas State Pedagogical University”
(Bakhmut, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-6685-0257
t.radionova1974@gmail.com*

Abstract. The article is devoted to the problem of optimization of media education of Ukrainian language teachers. The focus is on the means of implementation of the main principles of critical thinking in the educational process. Experience of teaching the free-choice discipline "Media education and critical thinking in Ukrainian language lessons" with focus on students of the first (bachelor's) level of higher education in the subject specialty 014.01 Secondary education (Ukrainian language and literature) is represented. It is emphasized that in the conditions of information war, it is very important to equip future literature teachers with techniques and means of technology for the development of critical thinking in students. Samples of practical tasks that help improve media, digital, linguistic and methodological literacy of students are provided. Additionally, those can be integrated by students into a secondary school course of the Ukrainian language.

Key words: media education, critical thinking, methodology, methods, techniques, media literacy.

МЕДІАОСВІТА ТА РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-МОВНИКІВ

Ольга Тітова

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології
Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(Бахмут, Україна)
ORCID ID: 0000-0001-7051-4822
o.b.titova2016@gmail.com*

Тетяна Радіонова

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології
Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
(Бахмут, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-6685-0257
t.radionova1974@gmail.com*

Анотація. Статтю присвячено проблемі оптимізації медіаосвітньої підготовки вчителів української мови. Зосереджено увагу на засобах імплементації головних принципів критичного мислення в освітній процес. Репрезентовано досвід викладання дисципліни вільного вибору «Медіаосвіта та критичне мислення на уроках української мови», зорієнтованої на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). Підкреслено, що в умовах інформаційної війни, дуже важливо озброїти майбутніх учителів-словесників прийомами та засобами технології розвитку критичного мислення школярів. Наведено зразки практичних завдань та вправ, що сприятимуть підвищенню медійної, цифрової, мовностилістичної та методичної грамотності студентів, а також можуть бути інтегровані в шкільний курс української мови закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: медіаосвіта, критичне мислення, методика, методи, прийоми, медіаінформаційна грамотність.

Вступ. Сьогодні як ніколи життєво необхідним ресурсом психологічного та інтелектуального розвитку підлітків є вміння споживати інформацію. І майбутні педагоги повинні засвоїти різноманітні методи, прийоми та інноваційні технології розвитку критичного мислення школярів як щеплення проти маніпулювання свідомістю.

Імплементація медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів є одним з пріоритетних напрямів Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (Концепція, 2016).

Саме тому для ознайомлення здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з методико-педагогічними засадами медіаосвіти та методологією формування критичного мислення учнів основної школи в Горлівському інституті іноземних мов запроваджено дисципліну вільного вибору «Медіаосвіта та критичне мислення на уроках української мови», завдання якої забезпечити вивчення теоретичних основ та практичних аспектів викладання медіаосвіти; розвинути навички критично-креативного мислення та комп'ютерної грамотності; активізувати процес аналізу інформаційного впливу; сформувати вміння та навички використання інтерактивних технологій.

Навчальний зміст дисципліни містить комплекс тем, спрямованих на формування та розвиток теоретичних знань, умінь та навичок у галузі інтеграції принципів медіаосвіти та критичного мислення в шкільний курс української мови.

Поєднання досліджуваних понять у межах однієї дисципліни є цілком закономірним, адже саме в процесі медійної освіти здобувачі оволодівають основами грамотного відбору інформації, набувають навичок декодування маніпулятивного контенту, розпізнавання фейків, джінси, ботів тощо, а також засвоюють принципи розумного сприйняття різноманітних поглядів та думок, що і є основою критичного мислення.

Мета розвідки – дослідити методологію медіаосвіти та узагальнити досвід формування критичного мислення майбутніх учителів-мовників.

Основна частина. Методика медіаосвіти та критичного мислення перебуває під пильною увагою як науковців, методистів, так і вчителів-практиків. Загалом дослідники підкреслюють, що усвідомлення ролі медіакомпоненти у формуванні критичного світогляду школярів, її важливості для розвитку українського суспільства – один із головних критеріїв сучасної підготовки майбутніх освітян.

Отже, вчителі загальноосвітніх навчальних закладів мають оволодіти засобами формування медіаінформаційної грамотності, медіаімунітету особистості, рефлексії і критичного мислення, здатності до медіатворчості та медіакультури.

Завдання запропонованого дослідження:

- 1) розкрити сутність медіаосвіти та технології розвитку критичного мислення здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
- 2) проілюструвати можливості використання різноманітних інноваційних педагогічних методів та прийомів у процесі викладання дисципліни вільного вибору «Медіаосвіта та критичне мислення на уроках української мови».

Матеріал і методи досліджень. Теоретичну основу розвідки становлять наукові праці І. Бех, І. Зязюн, О. Семенов, М. Ячменик, Г. Онкович, О. Горошкіної, О. Невмержицької, Н. Грони, С. Караман, Л. Деркач, О. Янкович, В. Байдик, О. Проніної, та багатьох інших. Питанню практичного впровадження медіаосвіти в шкільні курси української мови присвячені розвідки Н. Дикої, О. Глазової, Д. Тодера, С. Босак, О. Кучерук, А. Бугайчук та інших.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань розвідки використані теоретичний (аналіз науково-методичної літератури, вивчення нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, систематизація, моделювання професійної діяльності, прогнозування можливих форм і методів її реалізації) та емпіричний (педагогічний експеримент, узагальнення результатів дослідницько-експериментальної роботи) методи.

За монографією О. Семенов та М. Ячменик «Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти» дотримуємося розуміння медіазасобів як інноваційних дидактичних інструментів організації та забезпечення освітнього процесу (Семенов, Ячменик 2019: 21-24).

Результати та їх обговорення. Під поняттям медіаосвіти майбутніх учителів-мовників розуміємо формування цілісної особистості, здатної адекватно та планомірно використовувати можливості мас-медіа, а також ефективно впроваджувати новітні інформаційні технології в освітній процес.

Засновниками міждисциплінарної та загальнопедагогічної технології розвитку критичного мислення є відомі американські педагоги Чарльз Темпл, Джин Стіл та Курт Мередіт. У ній синтезовані ідеї та методи вітчизняних технологій, колективних і групових способів навчання, а також співробітництва.

Зазначена технологія є цілісною системою, що формує навички роботи з інформацією в процесі читання та письма. Критичне мислення – це один із видів інтелектуальної діяльності людини, якому притаманний високий рівень сприйняття, розуміння, об'єктивності підходу до навколишнього інформаційного поля (Логвиненко, 2013).

Як підкреслює Олена Пометун, критичне мислення – це вміння ставити конструктивні запитання та приймати виважені рішення (Пометун, 2012: 3-7).

Отже, основними аспектами критичного мислення є:

- самостійність мислення;
- розуміння егоцентричних і соціоцентричних мотивів;
- утримання від поспішних суджень;
- сміливість та добросовісність мислення;
- зіставлення аналогічних ситуацій;
- розробка критеріїв, вироблення конкретних рішень;
- розгляд питань із різних боків;
- аналіз та оцінка висловлювань;
- уміння бачити протиріччя (Десятов, 2014: 55-64).

Оскільки інтеграція головних засад медіаосвіти та критичного мислення – це насамперед знання термінології й розуміння механізмів впливу засобів масової комунікації на людину, під час вивчення дисципліни студенти засвоюють такі поняття, як: мас-медіа, медіаграмотність, медіатекст, медіапедагогіка, медіакультура, медіадидактика, медіавиховання, медіакомпетентність, маніпулювання, медіаімунітет, мова ворожнечі, інформаційна бульбашка, кепшени, фактчекінг, фейк, фідбек тощо.

Формування інтегральних, загальних та фахових компетентностей здобувачів сприяють новітні форми лекційних і семінарських занять, де кожен здобувач має змогу проаналізувати медіатекст та продукувати власний медіапродукт.

Ефективними формами активізації навчальної діяльності щодо розвитку критичного мислення, на нашу думку, є:

- лекція-диспут; лекція-бесіда, лекція-візуалізація, інтерактивна лекція;
- робота з оригінальними медіатекстами на семінарських заняттях;
- творчий диспут – зіставлення декількох поглядів на певну проблему;
- робота з «деформованими текстами»;
- створення інтерактивних вправ, кластерів, коміксів, ребусів, мемів тощо.

Самостійна робота студентів передбачає виконання завдань, які сприятимуть розвитку креативності, мовностилістичної грамотності, академічної добросовісності, уміння повноцінно сприймати, аналізувати та інтерпретувати медіаконтент:

1. Уявіть ситуацію: Ви стали учасником бесіди з кореспондентом молодіжної радіопрограми на тему «Жаргонна лексика – це засмічення мови чи збагачення її новими словами?». Напишіть академічне есе, аргументуючи свою думку. Мета виконання завдання – розвиток критичного та творчого мислення; формування навичок самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні. Очікувані результати: сформовані вміння аналізувати та систематизувати думки вчених, логічно вибудовувати послідовну змістовну аргументацію власної позиції.

2. Напишіть твір-відгук (до 4-х сторінок) на картину Олега Шупляка «Дух свободи». Поміркуйте над словами Великого Кобзаря «В своїй хаті своя правда і сила, і воля!». У роботі необхідно використати ускладнені прості речення, складні речення з різними видами синтаксичного зв'язку, цитати з творів Т. Шевченка. Мета виконання завдання – поглибити знання про види мистецтва, повторити поняття відгуку як зразка оцінного висловлювання, удосконалити вміння аналізувати твори мистецтва, навички складання монологічного

висловлювання; розвивати вміння викладати матеріал послідовно, логічно, з дотриманням стилевих ознак. Очікувані результати: удосконалені вміння критичного аналізу творів мистецтва; уміння проводити паралелі з теперішнім часом; уміння оцінювати та інтерпретувати події; обґрунтовувати власну думку; сформовані навички монологічного мовлення, збагаченого засобами оцінки.

3. Підготуйте в жанрі відеопоезії ролик на вірш Ліни Костенко «Крила» або на вірш у прозі Лесі Українки «Твої листи завжди пахнуть зов'язаними трояндами...» за допомогою інструментів будь-якої програми для створення відео. На використані в роботі зображення, ілюстрації, світлини, відеофрагменти тощо мають бути подані покликання в поясненнях до відеоролика. Звуковий супровід є обов'язковим. Тривалість ролика – 5-7 хвилин. Мета виконання завдання – створити власний інноваційний медіапродукт. Очікувані результати: сформовані навички створення відеопрезентації; удосконалені вміння працювати в жанрі поетичного відеоарту: пошук різнопланових паралелей між поезією та аудіовізуальним мистецтвом; розвинуте креативне мислення.

4. Виберіть три рекламних ролики та проаналізуйте їх за схемою:

4.1. До якого типу реклами належить відеоролик?

4.2. Чи використані в ньому засоби прямого впливу – інформація та раціональні докази щодо якості, необхідності, користі товару? Які саме?

4.3. Чи наявні прийоми маніпулювання, наприклад:

- асоціація реклами товару із цінностями, які є важливими для потенційних покупців; підтекст;
- синестезія (людина не тільки бачить море, а й ніби відчуває його запах);
- кінестетичні відчуття в суглобах, м'язах, на шкірі під впливом побаченого;
- гумор, жарти, каламбур, багатозначність слів, імператив;
- техніка закритих запитань;
- трюїзм («стоматологи рекомендують...», «британські вчені довели...», «схвалено асоціацією...», «усім відомо, що...»);

- рефреймінг (опис тих самих якостей товару різними способами);

- загальний розвиток сюжету (наприклад, показ того, як новий крем омолоджує на 10 років);

- відеоряд: демонстрування відчуття щастя за допомогою показу дружної родини;

- окремі деталі: розкішний будинок, дорогі сукні, ювелірні прикраси;

- закадровий текст, діалоги;

- невербальна звукова інформація: музика, звуки природи, дитячий сміх та под.;

- слогани;

- символіка кольорів тощо.

4.4. Які ще засоби впливу Ви можете виділити?

4.5. Оцініть ефективність аналізованої реклами. Доведіть свою думку.

Мета виконання завдання – розвиток умінь аналізувати рекламу, розрізняти її типи, розпізнавати засоби маніпулювання свідомістю. Очікувані результати: набуття умінь оцінювати мову медіатекстів, визначати їхні форми, жанри і категорії; розвиток умінь «читати» завуальовані прийоми маніпулювання свідомістю; удосконалення навичок оцінювання якості та змісту рекламних медіапродуктів та їхнього впливу на людину.

5. Укладіть електронний міні-словник української етикетної лексики. Мета виконання завдання – поглибити теоретичні знання студентів про мовленнєвий етикет, його соціальну природу, виробити навички доречного використання засобів вираження ввічливості в різних ситуаціях спілкування.

Принцип укладання словника – ситуативно-тематичний. Необхідно зафіксувати українські етикетні фрази, які обслуговують такі ситуації спілкування: привітання, вибачення, прохання, подяка, прощання, співчуття, поздоровлення, побажання, запрошення. У межах кожної тематичної групи етикетні одиниці повинні розташовуватися за принципом синонімічного ряду (від нейтральних висловів до емоційно-забарвлених). Біля діалектних та застарілих форм необхідно зробити відповідні позначки: діал., заст.

Для укладання словника можна скористатися текстами українських художніх, фольклорних творів, листуванням письменників, етнографічними працями тощо. Обсяг словника – 25-30 мовних зворотів. Очікувані результати: сформовані вміння побудови ефективної стратегії спілкування, уникнення конфліктних ситуацій; удосконалені навички узагальнення, систематизації та класифікації зібраного фактичного матеріалу, укладання лінгвістичних словників; розвиток зв'язного мовлення студентів.

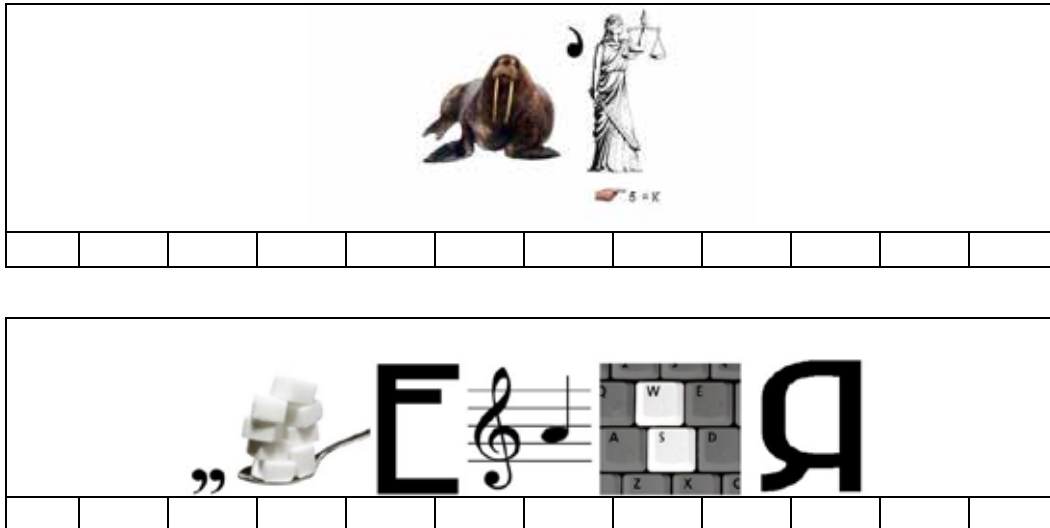
6. Підготуйте рекламний ролик (трив. 5-7 хвилин) про свою освітньо-професійну програму та розмістіть його в Classroom. У титрах необхідно вказати тему та автора/ів (до двох осіб) відеоролика. Мета виконання завдання – розвиток умінь висловлювати свої ідеї та думки, впливати на оточення; залучення студентів до профорієнтаційної роботи; популяризація та пропаганда комп'ютерних знань. Очікувані результати: створення та випуск медіапродукту; розвиток інформаційного простору інституту; набуття навичок самооцензури.

Сучасні технологічні можливості інтернет-мережі відкрили неабиякі перспективи для вдосконалення та урізноманітнення процесу навчання української мови. Адже з метою активізації розумової діяльності здобувачів освіти дуже важливо під час занять змінювати діяльність, пропонувати нестандартні форми роботи, залучати до виконання інтерактивних вправ та ситуативних завдань. Саме тут у нагоді стануть освітні онлайн-інструменти. Протягом семестру студенти виконують завдання творчого характеру, вивчають особливості створення та використання кластерів, коміксів, ребусів, мемів, а також здобувають навички

самостійної візуалізації запропонованого навчального матеріалу за допомогою різноманітних вебресурсів, наприклад:

1. Розв'яжіть ребуси, кожен із яких приховує певний мовознавчий термін, впишіть відгадані слова в клітинки та створіть власні завдання з теми «Головні поняття медіаосвіти» за допомогою генератора ребусів (<http://surl.li/akfrm>). Мета виконання завдання – розвиток інформаційної грамотності, оволодіння нестандартними засобами активізації пізнавальної діяльності учнів. Очікувані результати – створення авторських графічних зображень, які в подальшому можуть бути використанні під час педагогічної практики або в професійній діяльності.

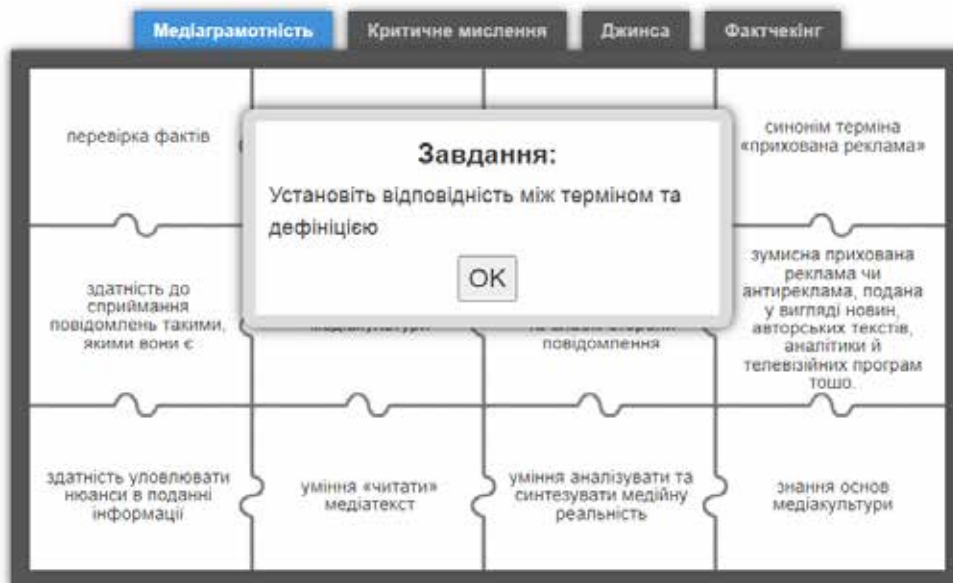
Зразок.

2. Розробити пам'ятку повного та часткового фонетичного аналізу слова у вигляді кластеру. Мета виконання завдання – усвідомлення взаємозв'язків й особливостей наукового та шкільного курсів української мови, зокрема фонетики. Очікувані результати: розвиток навичок метамовної рефлексії здобувачів вищої освіти; корегування вимог майбутніх учителів-мовників до учнів; набуття вмінь графічного відтворення інформації з виділенням основних смислових елементів та позначенням зв'язків між ними; формування критичного мислення.

3. Створіть за допомогою шаблонів вебсервісу LearningApps.org нову інтерактивну вправу щодо визначення ключових термінів та принципів медіаосвіти. Мета виконання завдання – ознайомлення з інтернет-сервісом мультимедійних дидактичних вправ LearningApps. Очікувані результати: набуття вмінь та навичок використання інтерактивних технологій організації навчання (пошук необхідного шаблону, адаптація створеного продукту до вікових особливостей класу / групи, відкриття доступу до вправи); розвиток креативного мислення та комп'ютерної грамотності.

Зразок.

4. Створіть комікс (для учнів 5-6 класів) на будь-яку тему з української мови обсягом (2-3 сцени) за допомогою сервісу Storyboard / Canva. Мета виконання завдання – ознайомлення з правилами створення навчальних коміксів. Очікувані результати: набуття навичок створення креалізованих текстів за допомогою онлайн-інструментів.

Зразок.

5. Ознайомтеся з орієнтовним змістом проектної роботи «Академічна доброчесність: виклики сьогодення», створеної за допомогою вебсервісу Google Презентації. Оберіть одне питання для індивідуального / групового (до двох осіб) дослідження, зазначивши прізвище (-а) та ім'я (імена) виконавця (-ів) в заголовку слайда. Підготуйте усне повідомлення (до 10 хв.). Створіть спільну презентацію, додавши не більше 5 слайдів до свого розділу. Мета виконання запропонованого проєкту – розвиток критичного й творчого мислення; формування комунікативної та презентаційної компетентності; засвоєння основних принципів, норм та цінностей академічної доброчесності. Очікувані результати: розвинуті вміння аналізувати теоретичний матеріал, коротко, точно та лаконічно висвітлювати сутність проблеми; удосконалені навички роботи в команді; засвоєння основних вимог до створення комп'ютерних презентацій.

6. За допомогою шаблонів вебсервісу Canva підготуйте 2-3 рекламних мему Вашої освітньої програми. Мета виконання завдання – розвиток цифрової грамотності та креативного мислення; набуття навичок візуалізації початкового матеріалу чи певної ідеї. Очікувані результати: засвоєння основних принципів створення інтернет-мемів та можливостей їхнього використання на уроках української мови.

Зразок.

Як козаки мотиваційного листа писали

Горлівський
інститут
іноземних
мов

Факультет
соціальної
та мовної
комунікації

ОПП 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).
Психологія

Висновки. Медіаосвіта є сьогодні не тільки частиною освітянської субкультури, а й умовою соціалізації особистості в цифровому медіасвіті та запорукою успішної професійної діяльності.

Сучасні випускники педагогічних закладів вищої освіти мають бути готовими до інтегрування головних засад критичного мислення в шкільні предмети, адже протистояти маніпулюванню свідомістю може тільки дитина з розвиненим аналітичним сприйняттям інформаційного середовища.

Список використаних джерел:

1. Десятов Д. Організація рефлексивної діяльності учнів на уроках історії в старших класах. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 55-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2014_49_10.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <http://surl.li/vsrf>.
3. Логвиненко О. Технологія розвитку критичного мислення учнів у процесі опрацювання текстів та виконання письмових завдань в системі розвивального навчання. URL: <http://surl.li/chzjj>.
4. Пометун О. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2012. № 1. С. 3-7.
5. Семенов О., Ячменик М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 211 с.

References:

1. Desiatov D. (2014) Orhanizatsiia refleksyvnoi diialnosti uchniv na urokakh istorii v starshykh klasakh [Organization of reflective activities of senior students in history lessons]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly: zbirnyk naukovykh prats Umanskooho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny / red. kol.: Pobirchenko N.S. (hol. red.) ta inshi. Uman: FOP Zhovtyi O.O. S. 55-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2014_49_10.*
2. Kontseptsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) [The concept of media education introduction in Ukraine (new edition)]. URL: <http://surl.li/vsrf>.
3. Lohvynenko O. Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia uchniv u protsesi opratsiuvannia tekstiv ta vykonannia pysmovykh zavdan v systemi rozvyvalnoho navchannia [Technology of critical thinking development in students in the process of texts review and written tasks performance in the system of developmental learning]. URL: <http://surl.li/chzjj>.
4. Pometun O. (2012) Metodyka rozvytku krytychnoho myslennia na urokakh istorii [Methodology of critical thinking development during history lessons]. *Istoriia i suspilstvoznnavstvo v shkolakh Ukrainy: teoriia ta metodyka navchannia. № 1. S. 3-7.*
5. Semenoh O., Yachmenyk M. (2019). Movno-metodychna pidhotovka maibutnoho vchytelia-slovesnyka do vykorystannia zasobiv mediaosvity: monohrafiia [Linguistic and methodical education of the future literature teachers in the domain of media education means usage: monograph]. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 211 s.